



## هنر و گفتمان اقلیت

بابک روشنی نژاد

پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی، ۱۳۸۸

در نگاه کلی، مباحث اصلی هنرپژوهی را می‌توان در شش شاخه‌ی فلسفه‌ی هنر، روان‌شناسی هنر، جامعه‌شناسی هنر، تاریخ هنر، هنرشناسی مقایسه‌ای، و نقد هنری مورد توجه قرار داد. پاسخ به سؤالات زیر می‌تواند گستره‌ی موضوعات و پرسش‌های خواننده را در باب هنر توضیح دهد.

هنر چیست؟ چه عوامل روان‌شناختی‌ای باعث می‌شود که فردی دست به خلق اثر هنری فراز کند؟ آیا اثر هنری آینه‌ی روان و ذهن هنرمند است؟ و... مبدا پیدایش هنر کی و کجاست؟ هنرمندان و آثار هنری برجسته‌ی تاریخ بشر کدام‌اند؟ و... هنرها چه تأثیر و و تأثراتی نسبت به یکدیگر دارند؟ و... هنر را چگونه باید فهمید؟ پاسخ به هر یک از این پرسش‌ها، الزاماتی خاص خود را دارد و آثار و نتایج عمیق و جدی را به دنبال خواهد داشت.

مجموعه نوشته‌های گرد آمده در کتاب حاضر، تلاش دارد به بخشی از موضوعات و پرسش‌ها پاسخ دهد، و در این میان بسته به موضعی که مؤلف گرفته، پاسخ‌هایی نیز عرضه شده است.

کتاب با این عناوین ارائه شده: هنر و قدرت، تاریخ و روایت‌های وارونه، اهمیت نقد، مرگ مؤلف/ بازگشت مؤلف، نظریه‌ی نهادی در بوته نقد.

فصل‌های کتاب به شکل مجموعه‌ای از مقالات ارائه شده‌اند. موضوعات و عناوین فصول کتاب به سهم خود در ربط و نسبت با موضوع مشروعیت و نحوه‌ی تغییر مناسبات قدرت است و به همین دلیل می‌توان فصل‌های کتاب را به نوعی وابسته به مقاله‌ی «هنر و قدرت» دانست. همان‌طور که مؤلف به آن اشاره می‌کند: تحلیل و بررسی نسبت گفتمان‌های مسلط با گفتمان‌های اقلیت به گونه‌ای است که پای موضوعات و سرفصل‌هایی چون پست کلونیالیسم، خرده فرهنگ‌ها، هنر و فرهنگ کمپ، اریانتالیسم و شماری از این دست را هم به میان می‌آورد و لزوم و اهمیت پرداختن به آنها را پیش می‌کشد. اما در این مجموعه این مجال فراهم نشده چنان که باید به آنها پرداخته شود و به همین سبب پرداختن به این موضوعات به فرصتی دیگر موکول شده است.

به باور مؤلف بسیاری از موضوعات مطرح در کتاب به هدف روشن کردن و ارائه‌ی شماری از بدفهمی‌هایی است که امروزه در دایره‌ی فرهنگی و هنری ما بدل به الگوهای مسلط شده‌اند. در واقع تردید در این سرمشق‌ها می‌تواند باعث آشکار شدن بسیاری از زوایای پنهان و مسایل آسیب‌شناختی شرایط فرهنگی ما شود و زمینه را برای کار نقادی فراهم کند. چنانچه مقاله‌ی «مرگ مؤلف/ بازگشت مؤلف» به دلیل همین ناهمخوانی میان الگوی مستقر با آنچه در واقعیت رخ می‌دهد، نوشته شده و تدوام رویکردی می‌باشد که در کتاب «هنر و مکانیسم پنهان» شروع شده است. مقاله‌ی نکاتی درباره‌ی بازی‌های کامپیوتری «بیشتر شکل و صورت یک گمانه‌زنی دارد و آنچه مهم است و بر آن تأکید شده در نظر گرفتن زمینه و حدود این گمانه‌زنی است.

مقاله‌ی «علیه بوطیقای مصرف» ضمن آنکه درباره‌ی هنر تبلیغات و چگونگی مواجهه و مقاومت آن در برابر نظام سرمایه‌داری است نیم‌نگاهی هم به گرافیک امروز ایران دارد و به همین دلیل تا حدودی از مقالات دیگر متمایز می‌شود.

در پایان کتاب پیوستی ارائه شده تا قلمرو کاربرد ترکیب «گفتمان اقلیت» را در فصل‌های کتاب روشن کند. مؤلف اشاره می‌کند که در هر صورتی از برجسته‌کردن و کلیت‌نگری پاره‌ای از تمایزات کنار گذاشته می‌شوند و ساختن تصویری که از کل به دست می‌آید به قیمت نادیده گرفتن بخشی از تفاوت‌ها تمام می‌شود. آنچه مهم است آگاهی بر این فرآیند و دانستن این مورد است که تفاوت‌ها را باید در پرنانتر گذاشت و محفوظ داشت تا در زمان لازم دوباره به خاطر بیابند و دیده شوند.

رویکردها و موضع‌گیری‌های موجود در فصل‌های کتاب بیش از هر چیز برآمده از تجربه شخصی و حاصل تلاش‌های مؤلف برای تحلیل و بررسی شرایط و پیچیدگی‌های کار و حرفه‌اش (نقاشی) بوده و اوضاع اجتماعی فرهنگی و موقعیت جغرافیایی در این میان نقش مهمی داشته‌اند.